

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ ETİK İKİLEMLERİ ÇÖZÜMLEME BİÇİMLERİ

Arş. Gör. Elif Mercan Uzun
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği ABD
emercan@omu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Cevat Elma
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD
cevat.elma@omu.edu.tr

Özet

Etik ikilem herhangi bir durum karşısında istenmedik iki veya daha fazla seçeneğin bulunması durumunda ortaya çıkar. Bireyler günlük hayatlarında ya da iş hayatlarında birçok etik ikilem yaşamakta ve bunların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki etik ikilemleri çözümüleme biçimlerini ve ikilem durumlarına bakış açılarını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla 15 okulöncesi öğretmeniyle ön görüşme yapılmış ve en çok karşılaşılan beş etik ikilem durumu saptanmıştır. Bu etik ikilemleri içeren örnek olaylar oluşturulmuş ve öğretmenlerden böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapacaklarını ve neden bu çözüm yolunu ya da yollarını seçtiklerini yazmaları istenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda; velilerden gelen değerli hediyeleri kabul etme, görevini ihmal eden meslektaşına yaklaşım biçimi ve aile içinde şiddete maruz kalan öğrencilere yönelik müdahalede bulunma ile ilgili öğretmenlerin farklı görüşleri ileri sürdükleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Etik ikilem, Etik karar verme, Okul öncesi öğretmeni.

PRESCHOOL TEACHERS' APPROACHES FOR PROFESSIONAL ETHICAL DILEMMAS

Abstract

Ethical dilemma occurs in the face of a situation for which there are two or more possible undesirable options. Individuals experience ethical dilemmas in their daily or business lives and try to cope with them. The aim of this study is to determine the preschool teachers' approaches and attitudes towards professional ethical dilemmas. The study population consists of the teachers working at preschool education institutions. To collect the data, fifteen preschool teachers were pre-interviewed and five most frequently encountered ethical dilemmas were determined. Case studies involving these ethical dilemmas were created and the teachers were asked to write out what they will do or why they chose these solution(s) when they face with such a situation. The data obtained were analyzed using content analysis method. Data analysis revealed that teachers have introduced different opinions about accepting the precious gifts from the parents of students, attitude towards to his/her colleague's negligence and interference to the students who were exposed to violence in the family.

Key Words: Ethical dilemma, ethical decision making, preschool teacher.

GİRİŞ

Etik kavramının birbiri tamamlayan ve özü aynı olan pek çok tanımı yapılmıştır. Akarsu (1998: 74) etiği ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı olarak tanımlamıştır. Gözütok (1999) ise etiği bir toplum, bir kültür ya da grubun çeşitli etkilerle kabul görmüş davranış normları olarak tanımlamıştır. Avrupa Birliği'nin 2009 yılında

yayınladığı Etik Liderlik Programı Uygulama Klavuzu'nda etik, bireylere "işlerin nasıl yapılması gerektiğini" belirlemede yardımcı olan, yol gösterici değerler, ilkeler ve standartlar olmasının yanı sıra insanların değerlere dayalı kararlar verdiği bir süreç olarak tanımlanmıştır (Watt ve Doig, 2009). Karar verme ise, karşılaşılan durum ile ilgili olarak arzu edilen sonuçlara ulaşabilmek için yol gösterici bilgilerin toplanması, bu bilgiler ışığında sistematik, bilimsel ve mantıklı bir akıl yürütme ile seçenekler oluşturup bunların içinden en uygun olanının seçilerek uygulamaya konmasıdır (Sağır, 2006). Bireyler yaşamlarının her anında değişik kararlar vermek durumundadır. Verdikleri kararlar yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyeceği için en doğru kararı vermek için çaba sarf ederler.

Karar verme gerek yönetsel bir işlev gerekse de örgütsel bir süreçtir. Karar verme yönetseldir çünkü yöneticinin genel sorumluluğu karar vermedir. Karar verme örgütsel bir süreçtir çünkü bir yönetici örgütsel işlerini kararlarıyla yerine getirmektedir (Sağır, 2006). Karar süreci örgütte değişiklik yapmak, bir çatışmayı önlemek ya da çözmek, örgüt üyelerini etkilemek amaçlarıyla kullanılır (Demir, 2007: 30). Yöneticiler planlama, örgütlenme, yöneltme, denetim ve eşgüdüm gibi yönetim süreçlerini harekete geçirirken, sürekli olarak karar verme durumunda kaldıkları için karar verme süreci yönetimin bir süreci ve/veya işlevi olarak değerlendirilir. Bu açıdan bakıldığında karar verme süreci, yönetim sürecinin merkezinde yer alır ve diğer işlevleri doğrudan etkiler (Yılmaz ve Talas, 2010). Lloyd (2010), her karar verme sürecinin kaçınılmaz olarak etik seçenekleri de beraberinde getirdiğini ve bu seçenekler göz önünde bulundurularak karar verilmesi gerektiğini belirtir. Bu seçeneklerin bir kısmı etik ikilemleri içinde barındırır.

Etik ikilem herhangi bir durum karşısında istenmedik iki veya daha fazla seçeneğin bulunması olarak tanımlanabilir. Bir ikilem karşısında tek bir çözümü seçmek diğer çözümlerin yanlış olduğu anlamına gelmez. Daha önceden belirlenen etik ilke ve değerler belirlenecek karar için rehberdir. Karar verme sürecinde önemli olan etik ilkelere en uygun olan davranışın belirlenmesidir (Tosun, 2005). Lishchinsky (2011) etik ikilemi iki veya daha fazla önermeyle yapılan iç konuşma olarak tanımlamaktadır.

Verilen kararın etik olup olmadığını sorgularken eylemleri etik hatalardan ayırmak için üç anahtar faktör vardır (Rossy, 2011). Bu faktörler:

- 1.Niyet: Yaptığının yanlış olduğunu biliyor muydunuz? Niyetinizi gizlemeyi denediniz mi?
- 2.Vicdan: Etik olmayan şekilde davrandığınız için pişman mısınız? Yoksa yakalandığınız için pişman mısınız?
- 3.Sorumluluk: Hatalarının, yaptığının sorumluluğunu almaya ve herhangi bir etik dışı davranışın sorumluluğunu almaya hazır mısınız?

Bireyler yaşadıkları etik ikilemler sonucunda etik dışı kararlar alabilirler. Bireylerin etik dışı davranışlardan kaçınması için karar verme aşamasında onlara yol gösterecek etik ilkelerin belirlenmiş olması bireylerin karar verme sürecini kolaylaştırabilir. Bu amaçla davranışların etik ilkelere uygun olup olmadığını belirlemeye yönelik Boston'da Bentley College İş Etiği Merkezi tarafından bir test geliştirilmiştir (Aydın, 2006, 32). Bir kişi, belli bir konuda karar vermeden önce şu altı soruya yanıt vermelidir (Lambertoon&Minor, 1995, 333 akt: Aydın, 2006):

1. Bu doğru mu?
2. Bu adil mi?
3. Eğer birisi zarar göreceyse bu kim?
4. Eğer verdiğiniz karar gazetelerin birinci sayfasında yer alsaydı kendinizi rahat hisseder miydiniz?
5. Aileniz, çocuğunuz ya da akrabalarınıza bunu söyler miydiniz?
6. Olay nasıl kokuyor?

Bireylerin etik karar verme süreçlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen birçok faktör vardır. Ay'a (2005) göre; kültür, kişisel özellikler, cinsiyet, yaş, din, meslek ve örgütsel faaliyetler bireylerin etik karar verme süreçlerini etkilemektedir. Ünsal ise (2008) etiksel karar vermede davranışı etkileyen faktörleri kişinin şahsına bağlı değişkenler, duruma bağlı değişkenler ve karar verme durumunda fırsatların olup olmamasına bağlı değişkenler olarak gruplandırmıştır.

Günümüz koşullarında birçok meslek mensubu yoğun etik baskılarla karşı karşıya kalmakta ve bireyler üzerindeki baskılar etik çatışmalara yol açmaktadır (Akdoğan, 2003). Etik çatışmalarla ve ikilemlerle sık karşılaşılan meslek gruplarından birisi de öğretmenliktir. Etik öğretmenlik mesleğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve

öğretmenlerin bütün davranışları etik bir anlam içerebilir (Koç, 2010). Eğitim kurumlarında birçok etik ikileme ve kararla karşılaşmakta ve verilen kararlardan doğrudan ya da dolaylı olarak birçok kişi etkilenebilmektedir (Lishchinsky, 2011). Toplumı şekillendirmede önemli bir rolü üstlenen öğretmenlerin her türlü davranışı öğrenciler tarafından model alınmaktadır (Campbell, 2003). Bu nedenle bir öğretmen öğrencilerinin göstermesini beklediği davranışlara benzer davranışları, onlara model olmak için göstermelidir (Colnerud, 2006).

Öğretmenler uygulamada uygun olmayan kaynak paylaşımı, öğrencilerle ve ailelerle uygun olmayan tartışmalar yaşama ve sorumsuz meslektaşlar gibi çok etik sorunla karşılaşır (Lishchinsky, 2011). Bireylerin bu sorunların üstesinden gelirken gerçekleştirmeleri gereken mesleki görevleriyle genel etik kurallarının birleştiği noktada meslek etiği ortaya çıkmaktadır (Colnerud, 1997). Aydın (2006; 60-72) eğitim sürecinde öğretmenlerin kazandıracakları değerleri yönlendirecek temel kılavuzun meslek etiği ilkeleri olması gerektiğini ve öğretmenlik meslek etiği ilkelerinin profesyonellik, hizmette sorumluluk, adalet, eşitlik, sağlıklı ve güvenli bir ortamın hazırlanması, yolsuzluk yapmamak, dürüstlük, doğruluk ve güven, tarafsızlık, mesleki bağlılık ve sürekli gelişme, saygı ve kaynakların etkili kullanımı olduğunu belirtmiştir.

Temel eğitimin ilk aşaması olan okul öncesi eğitimle çocuğun birçok alanda gelişmesi desteklenmekte ve çocuk hayata hazırlanmaktadır. Çocuğun ailesinden öğrendiği diğer birçok şey gibi etik değerler de çocuğun okul öncesi eğitim kurumlarında sosyalleşmesiyle birlikte güçlenir ve çocuk bunları hayata geçirme fırsatı bulur. Buna ek olarak çocuk bu kurumlarda yeni değerler edinir. Bu nedenle çocuğa eğitim verecek öğretmenin etik değerleri benimsemiş olması ve bu değerleri ilişkilerine yansıtması son derece önemlidir.

Okul öncesi dönemde çocuğa verilecek eğitimin onun bütün hayatını etkileyeceği ve çocuğun gelişimde en önemli rolü okul öncesi öğretmenin oynayacağı yadsınamayacak bir gerçektir. Okul öncesi öğretmeni sergilediği davranışlarla sadece öğrencilerine model olmaz, aynı zamanda velilerine de model olur ve doğrudan ya da dolaylı olarak onlara da yeni değerler kazandırır. Bu gerçeklikten hareketle, bu çalışmanın amacı okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki etik ikilemleri çözümleme biçimlerini ve ikilem durumlarına bakış açılarını belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik ikilemleri çözümleme biçimlerini ve ikilem durumlarına bakış açılarını belirlemeye yönelik nitel bir araştırmadır. Bu araştırmada veri toplamak için durum (örnek olay) çalışması yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ilinde, 7 resmi bağımsız anaokulunda çalışan 35 öğretmen oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracının geliştirilmesi için 15 okulöncesi öğretmeniyle ön görüşme yapılmış ve bu öğretmenlerden en çok karşılaştıkları etik ikilem durumlarını anlatmaları istenmiş ve öğretmenlerin anlattıkları görüşmeciler tarafından not edilmiştir. Belirtilen ikilem durumlarından en çok karşılaşılan beş etik ikilem durumu saptanmıştır. Belirlenen etik ikilem durumları bulaşıcı hastalıklar, görevini ihmal eden meslektaş, velilerden gelen hediyeler, velilerin öğrencilere uyguladıkları fiziksel şiddet ve velilerin imkânlarını kullanma olarak belirlenmiştir. Bu etik ikilemleri içeren örnek olaylar oluşturulmuş ve öğretmenlerden böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapacaklarını ve neden bu çözüm yolunu ya da yollarını seçtiklerini yazmaları istenmiştir. Öğretmenlerin doldurduğu formlar incelenmiş ve yazılan örnek olaylardan ikisine (bulaşıcı hastalık ve velilerin imkânlarını kullanma) cevap vermekten kaçınıldığı görüldüğü için bu örnek olaylar araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Elde edilen verilerin analizinde tüm katılımcılara birer sembol verilmiş ve öğretmenler Ö1, Ö2 (1'den 35'e kadar) şeklinde kodlanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizi için nitel araştırma veri analizi tekniklerinden "içerik analizi" tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla toplanan veriler kavramsallaştırılmış, ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmiş ve verileri

açıklayan temalar saptanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmaya temel oluşturan örnek olayların sunumu ve tartışılması aşamasında “doğrudan alıntılara” yer verilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Okul öncesi öğretmenlerinin etik ikilemler içeren örnek olaylara verdikleri yanıtlar sonucunda; velilerden gelen değerli hediyeleri kabul etme, görevini ihmal eden meslektaşına yaklaşım biçimi ve aile içinde şiddete maruz kalan öğrencilere yönelik müdahalede bulunma ile ilgili öğretmenlerin görüşleri incelenmiştir.

Velilerden gelen değerli hediyeyi kabul etme

Araştırmaya dahil edilen bu örnek olay durumuyla okul öncesi öğretmenlerinin velilerden gelen değerli hediyeler konusundaki etik ikilemleri çözümlene biçimleri incelenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklarına daha fazla ilgi gösterilmesini bekleyen velilerden gelen öğretmenler günü hediyelerini (altın saat) öğrencilerini kırmamak için o an alacakları fakat daha sonra ailelerine iade edeceklerini ve hediyeyi kabul etmeyeceklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çocuğu kırmamak için saati alırdım fakat daha sonra velisini çağırıp saati geri iade eder, nedenlerini açıklardım. (Ö4).

Hediyeyi kibar bir şekilde reddederdim (Ö 7).

Hediye alınan saati kabul etmezdim ve makul bir dille geri çevirirdim (Ö 8).

Saati kabul etmezdim, kendim veliye teşekkür eder ve saati geri verirdim (Ö 10).

Çocuğün, “Öğretmenim hediyemi beğenmediği için kabul etmedi, beni sevmiyor.” diye düşünmemesi için hediyeyi kabul ederdim. Ancak çocuktan gizli olarak veli ile görüşüp hediyeyi iade ederdim (Ö 24).

Katılımcılar velilerden gelen hediyeyi kabul etmeme nedenleri olarak, sınıflarındaki diğer çocukların bu durumdan olumsuz etkilenebileceklerini, sınıflarındaki bütün çocuklara aynı şekilde yaklaştıklarını, bu hediyeğin rüşvet olarak verildiğini ve hediyeyi kabul ettikleri takdirde velinin taleplerinin devam edeceğini düşündüklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Saati rüşvet gibi verip çocuğuna daha farklı davranamayacağımı, benim için çocuğünün sınıftaki diğer çocuklardan bir farkı olmadığı açıklardım (Ö 4).

Velimle ciddi bir şekilde isteklerinin gerçekleşmeyeceğini, aynı okulda, aynı sınıfta birlikte eğitim gören her çocuğün eşit olduğunu, sosyoekonomik durumunun eğitimle paralel gitmesinin mümkün olmadığını, herhangi bir maddi manevi çıkar güderek hiçbir çocuğu daha fazla sevip daha fazla ilgilenmenin öğretmenlik kimliğiyle bağdaşmayacağını anlatırım (Ö 7).

Bizim mesleğimizin maddi çıkarlar için yapılabilecek bir meslek olmadığını düşünüyorum ve bunu velime anlatırdım (Ö 10).

Sürekli ayrıcalıklı davranmamı isteyen bir veliden bu hediyeyi almak onun talebini kabul etmiş olmamı gösterir (Ö 13).

Olumsuz talepte bulunan velinin hediyeyi verirken rüşvet amaçlı verdiğini düşünüyorum (Ö 14).

Veli hediyeyi öğretmene kendisine borçlu olduğunu hissettirme amacıyla göndermiştir (Ö19).

Diğer çocukların bu durumdan olumsuz etkilenebileceklerini düşünüyorum (Ö 22).

Bu hediyeyle birlikte benden daha fazla beklenti içine gireceğini düşünüyorum (Ö 33).

Katılımcılar böyle bir durumla karşılaştıklarında velilerin farklı davranışlar sergilemelerinin önüne geçmek için ne yapacaklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

Eğer tavrında çok ısrarcı olursa idareyi bu durumdan haberdar edip yardımcı olmalarını isterim (Ö 2).

Bu durumdan okul müdürünü de haberdar ederdim. Benim sert tavrımdan sonra okul müdürüne farklı bir şekilde aktarmasının önüne ancak böyle geçebilirim diye düşünüyorum (Ö 4).

Bu tavırla devam edilirse çocuğün kişilik yapısının zedeleneceğini, her zaman maddi güce güvenerek bir şeyleri başaracağına inanmasına neden olup kendini eğiten insanları hizmetçisi olarak görmesinin kaçınılmaz olduğunu veliye detaylı olarak anlatırım (Ö 7).

Veliyi belirli aralıklarla sınıfa davet eder, eğitime katılarak sınıf içinde çocuğu ve diğer çocuklarla vakit geçirmesi ve her çocuğün özel olduğunu kavramasını sağlarım (Ö 18).

Velinin davranışlarında bir değişiklik olmazsa veliyle olan görüşmelerime kısıtlama getiririm, çocuğuna ilgi göstermemiz için yaptığı davranışlara karşılık vermemeye çalışırım...Bu durumdan idareyi haberdar ederim, onlardan bu konuyla ilgili bir seminer düzenlenmesini ve bu konuda velilerin bilgilendirilmesini isterim (Ö 35).

Katılımcıların büyük çoğunluğu velilerden gelen değerli hediye kabul etmeyeceklerini bildirirken bazıları kabul edeceklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Öğrencim üzülmesin diye kabul ederdim ama bundan sonra böyle hediyeler getirmemesini de isterdim. Ailesiyle görüşüp bu hediyeyi sadece öğrencim üzülmesin diye aldığımı da belirtirdim (Ö 1).

Hediyeyi alırdım çünkü çocuğun duygu durumunu etkileyeceğini düşünüyorum ve bunu da aynı şekilde veliye söyledim (Ö 9).

Okul öncesi öğretmenlerinin bildirdikleri görüşler genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun verilen hediyeyi rüşvet olarak verildiğini algıladıkları görülmektedir. Türkçe sözlükte “hediye” birini sevindirmek, mutlu etmek için verilen şey, armağan olarak tarif edilmiştir. Devlet memuru açısından “hediye” ise devlet memurunun tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat olarak tanımlanmıştır (Sökmen, 2011). Sökmen ve Tarakçıoğlu (2011) menfaat elde etmek için verilen hediyelerin tümünün rüşvet kapsamında olduğunu belirtmiş, Tunçay (2009) ise çalışanlara açıkça rüşvet teklif edemeyenlerin veya veremeyenlerin, hediye vermek yoluyla kendilerine çıkar sağlamayı amaçladıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlere değişik zamanlarda verilen değerli hediyeler, tartışmalara yol açmakta, öğretmenlerin eleştirilmesine ve onlara olan güvenin azalmasına neden olabilmektedir. Öğretmene diğer velilerden birisinin değerli hediye verdiğini bilen bir veli öğretmenin herhangi bir nedenle o çocukla daha çok ilgilendiğini fark ederse bunun verilen hediye kaynaklandığını, kendi çocuğuyla yeteri kadar ilgilenilmediğini düşünebilir.

Husu ve Tirri (2010) Finlandiyalı okul öncesi öğretmenlerinin yaşadıkları çatışmalar üzerinde yaptıkları araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin en çok veli ile ilişkilerinde çatışma yaşadıklarını ve bu sorunların genelde öğretmenler velilerin en değerli varlıkları olan çocuklarına hizmet ettikleri için kendi çocuklarına farklı davranılmasını beklemelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Kendi çocuğuyla daha fazla ilgilenilmesini bekleyen veli değişik yollarla öğretmen üzerinde baskı kurarak onu kendisine borçlu hissettirmeye çalışmakta ve bu borcu da çocuğuyla daha fazla ilgilenerek ödeyebileceğini hissettirmektedir. Gözütok’un (1999) öğretmenlerin etik davranışlarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında ise öğrenci ya da veliden gelen hediye kabul etme davranışını bazen gösterdikleri saptanmıştır. Aksoy’un (1999) öğretmenlerin etik ve etik dışı buldukları davranışları saptamaya yönelik yaptığı çalışma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerden gelen pahalı hediyeyi kabul etme davranışını yüksek oranda etik dışı buldukları belirlenmiştir. Bu araştırma bulgusu katılımcıların ifadeleriyle örtüşmektedir.

Görevini ihmal eden meslektaşına yaklaşım biçimi

Araştırmaya dahil edilen bu örnek olay durumuyla okul öncesi öğretmenlerinin görevini ihmal eden meslektaş konusundaki etik ikilemleri çözümleme biçimleri incelenmiştir. Katılımcıların bir kısmı ellerinden geldiğince meslektaşlarına yardımcı olmaya çalışacaklarını, yardımları sonuçsuz kaldığında ise okul yönetimiyle durumu paylaşacaklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

Yardım edebileceğim bir şey varsa yardım edip sorunun ortadan kalkmasını sağlamaya çalışırdım (Ö 10).

Açık açık konuşup uyarırdım. Tavır ve davranışlarında herhangi bir değişiklik olmazsa durumu idareye bildirirdim (Ö 16).

Arkadaşımı şakayla karışık uyarırdım. Tüm uyarılarıma rağmen davranışlarını değiştirmede idarenin bu durumu görmesini beklerdim. Aynı problem devam ettiğinde genel bir ifadeyle idareye bildirirdim (Ö 20).

Katılımcılardan bir kısmı görevini ihmal eden meslektaşlarını uyarmanın sonuç vermeyeceğini ve bunun için gerekli önlemleri okul yönetiminin alması gerektiğini düşündüklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Aynı tavrı devam ettiği sürece uyarmanın da bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Sonuçta kendine çeki düzen verecek olsa ilk söylendiğinde de dikkat ederdi. O yüzden idareyle görüşürdüm. Onların buna önlem alması

gerekıyor. Sonuçta o öğretmenden ve o öğrencilerden okul yönetimi sorumlu. Öğretmenin yanlış yaptığı şey okulun kötü anılmasına neden oluyor (Ö 17).

Arkadaşımızı sözlü olarak uyarmanın anlamı olmadığını düşünüyorum. Arkadaşımız sınıfın dışında telefonla konuşurken ya da çocuklar ilgilenmediği bir anda onlardan birisinin başına en ufak bir şey gelse kimse bunun hesabını vermez. Ayrıca öğrenmeye en açık oldukları dönemde kimsenin onların hayatlarında çalma gibi bir hakları olmadığını düşünüyorum. O yüzden okul yönetimi durumdan haberdar ederdim (Ö 27).

Ben uyarmaya kalktığımda bana farklı şeyler söylüyorsa ben ne yaparsam yapayım yine aynı şeyleri söyleyecektir diye düşünüyorum. Eğer okul yönetiminin bu durumdan haberi yoksa haberdar etmek ihbar etmek ya da ispiyonlamak şeklinde algılanabilir. Okul yönetimini dolaylı olarak durumdan haberdar ederdim. Çünkü bu durum böyle devam ederse büyük ihtimalle velilere de yansiyabilir ve en önemlisi çocuklar bu durumdan kötü etkilenebilirler (Ö 31).

Az sayıda okul öncesi öğretmeni durumu okul yönetimine yansıtmaktan kaçınacaklarını ve kendi imkânları çerçevesinde öğretmen arkadaşlarına yardımcı olmaya çalışacaklarını belirtmişlerdir. Bunun için genellikle onların öğrencilerini dahil edebilecekleri etkinlikler düzenleyebileceklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Öğretmen arkadaşşıma elimden geldiğince destek olmaya çalışırdım. Okul yönetimine durumu elimden geldiğince yansıtmamaya çalışırdım. Çocuklar bu durumdan ne kadar az etkilenirlerse o kadar iyidir diye düşünüp onları bazı etkinliklerde kendi sınıftaki çocuklarla birleştirip ortak etkinlikler yapmaya çalışırdım (Ö 7).

Onun sınıfına da göz kulak olmaya çalışırdım (Ö 21).

Sorununu beraber çözebileceğimizi söyleyip kendimin ve onun sınıfının öğrencileriyle birlikte olan etkinliklere ağırlık verebileceğimizi söyledim (Ö 33).

Öğretmenlik meslek etiği açısından görevini ihmal eden bir öğretmen hakkındaki diğer öğretmenlerin bildirdikleri görüşlerini değerlendirdiğimizde birçok boyut karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu Aydın'ın (2006) belirlediği öğretmenlik meslek etiği ilkeleri açısından incelersek, profesyonellik boyutunda öğretmenlerin bir kısmı öğretmen arkadaşlarının profesyonel davranmadığını, orada önemli olanın öğrenciler olduğunu vurgulaması dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak görülmektedir. Hizmette sorumluluk ilkesi açısından değerlendirdiğimizde; katılımcıların bir kısmı öğretmenlik görevinin belirli bir nitelikte yerine getirilmesi için arkadaşlarını uyaracaklarını ve gerektiği durumda önlem alınması konusunda okul yönetimine başvuracaklarını bildirmeleri sorumlu öğretmenler olduklarını düşündürmektedir. Okul öncesi eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için öncelikle öğrencilere sağlıklı ve güvenli bir ortam sağlanması gerekmektedir ki, bu aynı zamanda öğretmenlik meslek etiği ilkelerinden biridir. Aydın (2006) bir öğretmenin en temel etik sorumluluklarından birinin sınıf ortamının düzen ve disiplinini sağlayarak, öğrenci sağlığını ve güvenliğini tehdit edecek her türlü unsurun ortadan kaldırılmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Katılımcı öğretmenlerin bir kısmının verimli olamayan öğretmen arkadaşlarının davranışlarından dolayı çocuklara güvenli ortamı sağlayamayacağı endişesi taşıdıkları ve bu endişe nedeniyle önlem alınması gerektiğini düşündüklerini belirtmeleri oldukça önemlidir. Katılımcıların görüşlerinden hareketle katılımcıların işbirliğine ve mesleki dayanışmaya önem verdikleri, bunun en önemli nedenin ise çocukların yararını gözetmeleri olduğu söylenebilir.

Aile içinde şiddete maruz kalan öğrencilere yönelik müdahalede bulunma

Araştırmaya dâhil edilen bu örnek olay durumuyla okul öncesi öğretmenlerinin velilerin öğrencilere uyguladıkları fiziksel şiddet konusundaki etik ikilemleri çözümlene biçimleri incelenmiştir. Katılımcıların bir kısmı ilk olarak veliyle görüşmek gerektiğini şu şekilde belirtmişlerdir:

İlk önce veliyle görüşüp velinin yaklaşımını gördükten sonra ne yapacağıma karar veririm (Ö 14).

Veliyle görüşmeye çalışıp olayın nedenini anlamaya çalışırım (Ö 27).

Çocuğun annesiyle görüşmeye çalışırdım. Eğer şiddeti baba uyguluyorsa büyük ihtimalle eşine veya başka çocukları varsa onlara da şiddet uyguluyor olabilir. Anneye konuşup durumu anlamaya çalışırım. Anneye yardımcı olmaya çalışıp, onlara hukuki haklarından bahsederim. Ayrıca dayak yiyen çocukta herhangi bir sağlık probleminin de ortaya çıkabileceğini anlatırım. Gerekirse öğrenciyi bunun için sağlık taramasından geçirtirim (Ö 30).

Öğrenci velisi ile birkaç sefer görüşüp gösterdiği davranışın ne kadar yanlış olduğunu anlatır, bir süre takip ederdim (Ö 34).

Katılımcılardan bazıları ilk olarak okul yönetiminden yardım isteyeceklerini bildirmiş ve bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

Eğer okulda rehberlik öğretmeni varsa onun bir şekilde aileyle iletişime geçmesini sağladım. Rehber öğretmen yoksa okul müdürüyle görüşüp uygun bir çözüm yolu bulmaya çalışırdım (Ö 2).

Bu durumu okul yönetimine bildirdim. Müdürle birlikte bir çözüm bulmaya çalışırdım. Tek başıma belki elimden bir şey gelmez ama okul yönetimiyle birlikte daha etkili bir çözüm buluruz diye düşünüyorum (Ö 8).

İlk etapta durumu müdürle paylaştım, ondan ne yapabileceğim konusunda bilgi alırdım (Ö 23).

Katılımcıların büyük bir kısmı böyle durumla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmedikleri, yetkili kurumlardan ne yapacaklarını öğreneceklerini ve yardım isteyeceklerini belirtmişlerdir.

Emniyetten ya da bir avukattan bu durumda neler yapılabileceğine dair bilgi alıp ondan sonra aileyle görüşmeye çalışırdım. Bunun için ailenin tanıdığı, belki onlara sözü geçebilecek birisi varsa önce onlarla görüşüp, onlardan yardımcı olmalarını isterim (Ö 6).

Çocuğun hayatını etkileyecek önemli bir durum karşısında gerekenlerin yapılması gerekir. Bunun için ilgili makamlara (Emniyet müdürlüğü, Cumhuriyet Savcılığı, SHÇEK) başvuruda bulurum (Ö 19).

...Artık yasalar çocukları daha çok koruyor. Belki polis mintikasındaysam polisle ya da jandarmaya görüşüp neler yapılabileceğini öğrenmeye çalışırım (21).

İlgili idari mercilere başvururdum (Ö28).

Katılımcılardan birisi benzer bir durumu daha önce yaşadığını ve karşılaştığı ikilem durumunda ne yaptığını şu şekilde açıklamıştır:

Daha önce buna benzer bir şey yaşamıştım. Ben her ihtimali göze alıp veliyle görüşmüştüm, benimle görüşürken gayet mantıklı konuşan velim birkaç gün sonra çocuğunu okula göndermemeye başlamıştı. Birkaç sefer ev ziyareti yapıp ikna etmeye çalıştıysam da her seferinde sapsağlam çocuğun hasta olduğunu, iyileştiği zaman göndereceğini söylüyordu. Diğer velilerimi de çocuklarına okula göndermemeleri konusunda ikna etmeye çalıştığımı, onlara okulda hiçbir şey yapılmadığını hatta bazen çocukları dövdüğümüzü söylediğini duyunca çok üzül müştüm. O yüzden artık böyle bir durumla karşılaştığımda ne yapacağımı bilmiyorum (11).

Aile içi şiddet ve özelde çocuğa yönelik şiddetin önüne geçme yönünde birçok çalışma yapılmasına ve yasa çıkarılmasına rağmen ülkemizde varlığını sürdüren bir sorundur. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın 2000 yılında yayınladığı raporda kendi çocuklarını 'terbiye etmek' için 'dövme yöntemini' kullandıklarını belirten ebeveynlerin oranının %46, çocuğunu dövdüğünü belirten kadınların oranının %56, erkeklerin oranının %47 olduğu belirtilmiştir. Rittersberger-Tılıç'ın (1998) ise yaptığı çalışmada çocuklarına yönelik çeşitli gerekçelerle dayak uyguladığını belirten ebeveynlerin oranı %21.2 olduğunu, çocuklara yönelik şiddet kullanımında "yoksulluk ve sıkıntı" gerekçesinin en yüksek oranda olduğunu vurgulamıştır. Çocuğa uygulanan şiddet birçok sorunu da beraberinde getirmekte ve çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Çocukluğunda şiddete maruz kalmış bir bireyin ilerde sorunlarını çözmek için şiddete başvurma olasılığının yüksek olduğu yadsınamayacak bir gerçektir (Işıkhan ve Şenver Yıldırım, 2006; Gökçe 2010). Bu çocuklar ailelerinin dışında bir ortam olan okulda en çok okul öncesi öğretmenleriyle karşı karşıya gelmektedir. Dolayısıyla ailesinden sonra ona ilk yardım edebilecek kişi öğretmendir. Bu nedenle kimi durumlarda müdahale edici olmalıdır. Katılımcı öğretmenlerin böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmeleri şiddete uğrayan çocuğun geleceği için oldukça önemlidir. Yanlış ya da hatalı bir müdahale yaklaşımı çocuğun daha fazla şiddete uğramasına da neden olabilmektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde katılımcıların böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapabilecekleri konusunda kararsızlık yaşadıkları söylenebilir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki etik ikilemleri çözümüme biçimlerini ve ikilem durumlarına bakış açılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Eldeki bulgular incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1. Araştırmada öğretmenlerin büyük bir kısmının velilerden gelen değerli hediye kabul etmeyeceği, verilen değerli hediye rüşvet gibi algılandığı ve bunun etik dışı bir davranış olarak değerlendirildiği belirlenmiştir.

2. Öğretmenlerin bir kısmının görevini ihmal eden meslektaşlarına ellerinden geldiğince destek olacakları, diğer bir kısmının ise bunun çok önemli bir sorun olduğunu ve çocukların ihmal edilmesinin göz ardı edilecek bir şey olmadığını düşündükleri saptanmıştır.
3. Öğretmenlerin çocuğa aile içinde uygulanan şiddete karşı tepki gösterdikleri fakat bu konuda tam olarak ne yapacakları konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve bilgilendirmeye ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmayla elde edilen sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. Öğretmenlik meslek etik kodlarının net olarak belirlenip tanımlaması ve öğretmenlerin bu konuda eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.
2. Öğretmenlik karşılaştıkları etik ikilemleri danışabilecekleri birimler kurulmalıdır.
3. Öğretmenlere lisans eğitimleri sırasında etik ile ilgili ders verilmeli ya da etik ile ilgili konulara diğer derslerin içinde yer verilmelidir.
4. Öğretmenler herhangi bir sorun durumuyla karşılaştıklarında okul yöneticilerine danıştıkları için okul yönetiminin de bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Not: Bu çalışma 26-28 Nisan 2012 tarihlerinde Antalya'da 46 Ülkenin katılımıyla düzenlenmiş olan "3rd International Conference on New Trends in Education and Their Implications"da sözlü bildiri olarak sunulmuş olup, "Journal of Research in Education and Teaching" Bilim Kurulu tarafından yayınlanmak üzere seçilmiştir.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Akdoğan, H. (2003). *Muhasebe meslek etiğinin kamunun aydınlatılmasındaki önemine meslek mensuplarının yaklaşımı*. Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1470.

Aksoy, N. Educators' beliefs about ethical dilemmas in teaching: a research study among elementary school teachers in turkey.
<http://aabss.org/Perspectives1999/f18Aksoy.html> adresinden 17.02.1012 tarihinde alınmıştır.

Ay, C. (2005). İşletmelerde etiksel karar almada kültürün rolü. *Yönetim ve Ekonomi*. 12 (2), 31-52.

Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik* (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (BAAKB) (2000). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Ankara

Campbell, E. (2003). Moral lessons: The ethical role of teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 25-50.

Colnerud, G. (2006). Teacher ethics as a research problem: syntheses achieved and new issues, *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 12 (3), 365-385.

Demir, M. (2007). *Resmi ve özel ortaöğretim kurumu yöneticilerinin karar verme süreçlerinin etik değerler ve ilkeler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Gökçe, T. (2010). *Samsun merkez ilköğretim okulu öğretmenlerinin çocuklukta aile içi şiddet öyküsü ve ruh sağlığına etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gözütok, D. (1999). Öğretmenlerin etik davranışları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 32 (1), 83-99.

Husu, J. & Tirri, K. (2001). Teachers' ethical choices in sociomoral settings, *Journal of Moral Education*, 30:4, 361-375.

Işıkhan, V. ve Şenver Yıldırım, Ş. (2006). Ergenlerin aile içi şiddete maruz kalma durumları ve aile ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 17 (2).

Koç, K. (2010). Etik boyutlarıyla öğretmenlik. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35, (373): 13–20.

Lamberton, L. & Leslie Minor, H. (1995). *Human relations: Strategies for succes*. Chicago: Irwin Mirror Pres.

Llyod, B. (2010). Power, responsibility and wisdom : Exploring the issues at the core of ethical decision making. *Journal of Human Values*, 16 (1), 1-8.

Rittersberger-Tılıç, H. (1998). *Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım* in ed Oya Çiftçi, 20. yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, 19-21 Kasım 1997, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayın No:285, İnsan hakları araştırma ve derleme merkezi yayını no: 16, Ankara

Rossy, G. R. (2011). Five questions for addressing ethical dilemmas. *Strategy & Leadership*. 39 (6), 35,42.

Sağır, C. (2006). *Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etiğin önemi: uygulamalı bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Sökmen, A. ve Tarakçıoğlu, S. (2011). *Mesleki etik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Sökmen, U. (2011). Devlet memuruna hediye rüşvet (mi)dir?. *Maliye Dergisi*, 161, 231-258.

Tosun, H. (2005). *Sağlık bakımı uygulamalarında deneyimlenen etik ikilemlere karşı hekim ve hemşirelerin duyarlılıklarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Ünsal, A. (2008). İşletmelerde muhasebe yöneticilerinin etiksel karar süreci. *KMU İİBF Dergisi*, 10(14).

Watt, D. & Doig, A. (2009). *Etik yol liderlik programı uygulama kılavuzu*. (Çev: İ. Aydın ve Ö. F. Gençkaya). Ankara: Elma Yayınevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.

Yılmaz, M. ve Talas, M. (2010). Bilgi merkezinde karar verme süreci. *Journal of World of Turks*. 2 (1), 197-216.